

BIOLÓGIA ÉS TÁRSADALOM

Irta: MARCEL PRENANT

Annak, aki a tudomány és a társadalmi környezet közötti összefüggéseket kutatja — két okból — a biológia igen kedvező terület. Elsősorban: a biológia fiatal tudomány, a technikához és a gyakorlathoz viszonyítva nincs különös, kifejezett egyénisége, mint például a matematikai- és fizikai-tudományoknak, ami ezeknek viszonylagos függetlenségét kölcsönöz. Másrészt: a biológia emberi tudomány; az ember mint élőlény jelenik meg benne, nemcsak a modern transformizmus, hanem az egyszerű józan ész számára is: ugyanugy, ahogy az emberi és társadalmi kérdések is közvetlenül tükröződnek az élet tanulmányozásában.

Hogy a biológiának szorosak a kapcsolatai a gyakorlattal az teljesen kézenfekvő.

Minden időben orvosok és sebészek játszották a főszerepet az anatómia és fiziológia fejlesztésében. Sőt ezek a tudományok egyenesen az emberi egészséggel valló törődésnek köszönhetik létezésüket. *Galenus* az, aki a III. században szükségét érzi a boncolásnak és valóságos fiziológiai kísérleteket végez, de akadályozva az emberitest tanulmányozását tiltó törvények által az embert majmokkal és más állatokkal helyettesíti. Így lesz az összehasonlító anatómia megalapítója s egyuttal az orvostudomány nagy kezdeményezőinek egyike. A renaissance orvosai és sebészei folytatják azután az emberitest kutatását. (*Vesalius, Cezalpinus, Ambrozius Páré*). Munkájukat más orvosok, mint *Harvey* és *Malpighi* viszik tovább. Amikor azután, hozzánk közelebb, *Claude Bernard* megalapítja a modern fiziológiát, akkor „kísérleti orvostudomány”-ról beszél. Még napjainkban is igen sok anatómus sebész, sok fiziológus és biológus orvos és számos általános érdekű tudományos munka a rákkutató s oltó anyag gyártó, vagy opotherápiás készítményeket előállító laboratóriumokból ered.

A halászat, a vadászat, az elemek kutatása, a mezőgazdaság, és állattenyésztés olyan tudományok fejlődéséhez vezettek, mint a szisztematika, (az élőlények különböző csoportjainak tanulmányozása) az ethológia, (az állati szokások tanulmányozása) vagy az általános biológia. A legjobb latin természettudós, *Oppianus* tanító költeményeinek ilyen címeket adott: *Cynegetika* (a vadászat művészete), *Ixeutika* (a madárfogás művészete) *Haliutika* (a halászás művészete). Ezek a címek s a hozzájuk tartozó munkák tartalma világosan arra utalnak, hogy számára mindenekelőtt halászatról és vadászatról volt szó. Ezért megbízhatóbb talán *Pliniusszal* szemben, aki tudását részben legendákra és jóslatok tanulmányozására alapította. Még a IX.-XV. századok arab természettudósainak eredményes munkája is a botanika és a leíró állattan terén működő orvosoknak köszönhető, akik új gyógyszerek után kutattak.

Aristotelestől El Sojutiig, 19 évszázadon keresztül az élőlények ismeretében nem történt döntő lépés. Az Aristoteles által leírt néhány száz állatfajt az arabok allig duplázták meg, holott napjainkban több százezerre megy a fajok száma. Ahogy Aristoteles lendülete összefüggött a macedóniai hódításokkal, ugyanúgy összefügg az utolsó négy-öt évszázadban elért hatalmas fejlődés a kapitalizmus elejei nagy felfedező földközi utazásokkal, valamint a kereskedelmi és kizsákmányoló célzatú gyarmatosításokkal. Ezek a felfedezések nemcsak gazdag állati és exotikus növényi gyűjteményekkel szolgáltak, hanem a hajózási szükségletek a különféle lencsék tökéletesítéséhez is vezettek s olyan természettudósok, mint *Leuwenhoek* és *Swammerdan*, a XVII. században ezeket felhasználhatták a mikroszkóp készítéséhez s ezáltal új világot nyitottak meg a kutatás előtt. Végül az új formák osztályozásának szükségessége a tanulmány precizizálásához, az eredmények rendszerezése pedig a fajok közti eddig ismeretlen különbségek felfedezéséhez vezetett.

Hogy a modern osztályozást nomenklaturájával együtt a XVII. század körüli természettudósokra a materiális tények nyomása kényszerítette s korántsem tudatosan keresték, az világosan kiderül *Edmond Perrier* egyik szép történelmi tanulmányából, amit itt sajnós csak röviden összegezhethünk.

Spéning az anyag bősége miatt kényszerült az élő formák rövid meghatározással való leírására s hasonlóképp *Ray* a „faj“ és a „nem“ pontos megfogalmazására. Ugyanez a bőség kényszerítette *Breyn* és *Linck* zoológusokat csak olyan állatok leírására, melyek között valamilyen hasonlóság van, vagyis az olyan természetes csoportok felismerésére, mint a tengeri csillag és a tengeri süni. Sőt minden csoportot kénytelenek voltak külön elnevezni, minden fajtát egy vagy két jelzővel ellátni, megkülönböztetésül a többi ugyanazon csoporthoz tartozóktól. A két tagú nomenklaturát, amit kezdetben véletlenül használtak s *Linné* 1749 és 1766 között kodifikált azóta az összes természettudósok elfogadták.

Ugyanez a fejlődés szabta ki a XVII. és XVIII. századokban az élőfajok állandóságáról és változékonyságáról szóló tudományos viták elemeit. Jólehet ezt a kérdést a régi filozófusok már különböző irányból érintették, a problémának nem tulajdonítottak nagy jelentőséget mindaddig, amíg lehetségesnek tartották, hogy állatok egészen más fajtákból, sőt ősnemzés útján is létrejöhetnek. Csak *Rayel*, a XVIII. században érkezőnk odáig, hogy kifejezetten megállapítják — a „faj“ felismerésének alkalmából — hogy „sohasem keletkezik faj egy más faj magvából.“ Csak pár évtizeddel később teszi fel *Linné* és *Buffon* világosan a kérdést: más szociális befolyások viszont, amelyekre még visszatérünk, késleltetik a megoldást, egész a XIX. század végéig. Jegyezzük meg egyszerűen annyit, hogy a kapitalizmus fellendülése elsődleges feltétele volt a fejlődéstudomány kialakulásának.

Az ősnemzés kérdésében, amely szintén elsőrendűen fontos a biológiában, a gyakorlati befolyások nem kevésbé jelentősek. Mindenekelőtt még abban a hosszú időszakban is, amikor általában hittek az ősnemzésben, a háziállatokat, hallgatólagosan, nem sorozták ebbe a kategóriába, érthető okokból. Amikor a XVIII. században még *Van Helmont* megadta a receptet, hogy miképpen állíthatunk élő egeret régi rongyokból és sajtából, egész biztosan nem adott volna hasonló receptet háziszárnyasok élő-

állítására. Lépésről-lépésre visszazoritva, az ősnemzés hite visszavonult a mikroszkópia területére, amely csak rövid ideje volt elérhető és nem volt praktikus jelentősége. Mint mindenki tudja, *Pasteur* ide is követte. Ez azonban nem valami előre kidolgozott célzattal történt; gyakorlati kutatásai vezették ide az ipari erjesztés kérdésével kapcsolatban. És ha ma bizonyosak vagyunk afelől, hogy ősnemzés a baktériumok világában sincs, ugy ezt elsősorban Pasteur bámulatraméltó laboratóriumi kísérleteinek köszönhetjük, főleg azonban az ipari és sebészeti fertőtlenítés mindennapi gyakorlati sikerének.

Mondhatjuk-e ezért, hogy a biológiában ma nincsenek a technikától távoleső kutatások? Bizonyára nem! Azok közül a kutatások közül, amelyeknél a gyakorlati haszonnélküliség a leginkább jellegzetes, a részletes és rendszeres anatómiai kutatások említhetők. Ezek készítették Nietzsche-t arra, hogy a természettudósokat gunyosan olyan embereknek nevezze, „akik ismerik a pióca agyát.”

A tiszta biológia egyéb jelenleg folyamatba levő kutatásai ennél jóval magasabbrendű jelentőséggel bírnak. Ilyen pl. az élőanyag fiziko-kémiai tulajdonságaira vonatkozó kutatás vagy az a pompás építmény, amit *Morgan* és iskolája a *Drosophila* átöröklésére vonatkozólag emelt. Mégis, még itt is feltehető a kérdés, vajjon ez az eltávolodás a konkrét problémáktól jó és kívánatos-e? Az a benyomásunk például, hogy ha az átöröklésre vonatkozó laboratóriumi kutatások a gyakorlatilag jelentéktelen légy helyett reális technikai kérdésekhez fűződnek, ugy a kutatások az utóbbi időben egész más irányban vezetnek és inkább számolnak a kísérleti tévedések okaival.

Egyszóval: a biológia nemcsak sokat köszön a gyakorlatnak, hanem nem is érdekel túlságosan izolálni attól. Honnan akkor az a visszautasítás, amit sok biológus — köztük magam is — a gyakorlatilag alkalmazott tudománnyal szemben táplál? Azt hiszem onnan — egyeseknél tudatosan, másoknál öntudatlanul — hogy ezt a munkát a mai körülmények között kell végezni, azzal a többé-kevésbé világos érzéssel, hogy kihasználnak bennünket, mégpedig a közvetlen nyereségre, egyenesen a nyereség horizontjába szúkitve a problémát. Mások lennének a körülmények egy gazdaságilag észszerű rendszerben, ahol a kutatások tervezete, a felvetett kérdések s a felhasználandó eszközök az emberi társadalom nővóján mozoghatnak. Az alkalmazott tudomány ugyanugy, mint a géptechnika, csak a társadalmi környezet adottságai közt bírálható el.

*

A tudományos teóriákra ható környezet-befolyások sokszerű összetettségének igazolására egy klasszikus példát hozok föl: a fejlődésméleletet.

Említettük, hogy a fejlődésmélelet tudományos megfogalmazásához az anyagi lehetőségek a XVIII. században adottak a kapitalizmus fejlődésének első következményeként. Ami viszont győzelmét egy vagy két évszázadig késleltette, az más szociális tényekben keresendő. Ennek viszont messzire vinne a magyarázata.

Az a befolyás, amit Aristoteles a keresztény gondolkodásra gyakorolt, a keresztény gondolkodókat tanai kibékítésére készítette az Ó-testamentummal. Már alexandriai *Philon* allegorikusan magyarázza. Az egyházatyák (különösen Szent *Agoston*) követték példáját és ugy kom-

mentálták a teremtést hogy Isten megteremtette a világot s nem úgy, ahogy mi látjuk, hanem úgy, ahogy okaiban és képességeiben „potentialiter atque causaliter“ adott. Ez még a XIII. században is Szent Tamás tanítása s ezt a felfogást az Egyház sohasem tagadta meg hivatalosan, mert elvben sohasem foglalt állást a biológiai elmélettel szemben.

A XVII. század végén a spanyol jezsuita, *Suarez*, a harmadik nagy teológus, aki a teremtésről beszél s *Tractatus de opere sex dierum* című munkájában visszatért, amennyire tudott, a teremtés szó szerinti értelmezéséhez, vagyis az önmagukért való különböző fajok teremtésének eszméjéhez. *Huxley* és utána *Osborn* azt hitték, hogy *Suarez* tisztára az arab-*aristotelikus* filozófiát követi. Azt hiszem, nem értették meg teljesen *Suarez* szándékát s ezzel legfeljebb spanyol nemzetiségére mutattak rá. Nem szabad u. i. elfelejteni, hogy *Suarez* műve pár évvel a trienti zsinat után jelent meg és lényegében nem más, mint a zsinatnak a szentkönyv szó szerinti értelmezését illető határozatainak alkalmazása. Vagyis a reformációnak és annak a gazdasági változásnak következménye, mely ezeket a polgárság felemelkedésének kezdetével kölcsönösen meghatározza.

Ez annyira igaz, hogy ugyanez a hatás észlelhető röviddel ezután anglikán földön. Miután az angol forradalomban *Richard Overton* és a „levellerek“ körében utat törnek a materialista tendenciák, *Milton* az, aki *Elveszett Paradisomában* visszatér a teremtés szövegéhez, még pedig annyi erővel és sikerrel, hogy a fajok állandósága tanát később *Huxley* „*Milton-féle* hipotézisnek“ nevezi.

Ilymódon akár anglikán, akár katolikus országról van szó, az Egyház populáris tanítása a fejlődéselmélettel szemben foglalt állást. Különben is ez osztályfelfogás, lényegében a profánok számára: a katolikus-theológusok kitarítottak szent Tamás tanítása mellett. Így a XVII. és a XVIII. században a fejlődéseszméje gyanús az egyház és azelőtt a szociális rendszer előtt, amely fenntartotta. Ez az új helyzet két ellentétes következménnyel járt.

Egyrészt a polgári-forradalmi eszmék, amelyek a XVIII. század gazdasági és szociális válságából fakadtak, egész természetesen magukévá tették a bölcséleti evolucionizmust s többé-kevésbé igazolták is azt. Ebben az összefüggésben olyan neveket kell megemlíteni, mint *Bonnet*, *Robinet*, *Maillet*, *Maupertuis* és *Diderot*, akinek a neve már szabályszerű szimbólum. De meg kell említeni főleg *Buffon* nevét, azután pedig majdnem egyszerre *Lamarck*, *Erasmus*, *Darwin*, *Goethe* és *Treviranus* neveit.

Másrészt: akadályozzák a fejlődéselmélet gondolatának kialakulását, sőt nem egyszer elnyomják, *Leibniz*, akinek egész filozófiája és széleskörű tudományos ismeretei a fejlődéselmélethez kellett volna, hogy vezessenek, ebben a vonatkozásban csak egyik posthumusz munkájában nyilatkozik pár sorban. Ugy látszik Linné véleménye sem olyan kizárólagos a fajok állandóságát illetőleg, mint azt gyakran hiszik s ellenétben állt a leibnizi szellem felé fordulásával. Mindenesetre tudományellenes szavakban jut kifejezésre: „Annai fajt számolunk, ahány pár a Teremtő kezei közt létrejött.“

Buffon, Linné ellenfelét és a modern transformizmus megalapítóját a Sorbonne theológusai kicenzurálták s nem gördített semmiféle akadályt az elé, mint ahogy ezt *Héruault de Séchelles*nek bevallotta, hogy „megad-

jon nekik minden elégtételt, amit csak kívánnak.“ Vegyük tudomásul, hogy utolsó írásaiban majdnem mindent visszavont. Maga Lamarck sem merte a transformizmust az emberre vonatkoztatni s következő sorai meg is adják a magyarázatot:

„Azok az emberek, akik igyekeznek kitolni az emberi ismeretek határait, eleget tudnak ahhoz, hogy felfedezzék és megmutassák az ismeretlen hasznos igazságokat, amelyeket azután terjeszteni és elfogadtatni kell; ám úgy az egyéni, mint az általános értelem, amint észleli az ezáltal létrejött változást, általában olyan akadályt gördít eléje, hogy gyakran nehezebb valamely igazságot elfogadni, mint felfedezni“.

Az „általános értelem“, amelyről Lamarck beszél, a XIX. század jórészen át igyekezett különböző formákban elfojtani a fejlődéstudományt. A leggyakoribb mód — a felejtés. Ime *Weismann* bizonyítéka erről:

„Mi fiatalok, akik tanulmányainkat 1850 és 1860 között végeztük, egyáltalában nem tudtuk, hogy egy fejlődéstudomány valaha is felvetődött, nekünk erről senki sem beszélt s egyetlen előadás sem tett róla említést. Mintha összes egyetemi tanáraink a Létbe vízből ittak volna, tökéletesen elfelejtették, hogy valaha valamiféle vita folyt ilyesméről, vagy mintha szegylették volna a természettudományok e filozófiai félrelépését és megakarták volna óvni az ifjúságot ilyen könnyelműségtől“.

Másik mód volt az u. n. objektív és hipotézisek nélküli tudomány védelme. „Megbocsájtották Lamarcknak a „Philosophie Zoologique“-ját leíró munkáért“, — mondta *Geoffroy Saint-Hilaire*. *Cuvier* a fajok állandóságára vonatkozó álláspontja viszont a *Geoffroy Saint-Hilaire*rel szembeni nagy vitában, 1830 körül, csak abban állt, hogy vizsgálta a pozitív tényeket azok minden magyarázata nélkül.

Harcoltak tudományos körökben a fejlődéstudománnyal szemben azzal is, hogy törekedtek nevetségessé tenni. Egy esetben, mikor a vita elért a nagyközönséghez, a harc hevesebb jelleget öltött. 1844-ben jelent meg a *Vestiges of the natural History of Creation* című névtelen evolucionista írás, amely 9 év alatt 10 kiadást ért s Angliában nagy felháborítást keltett. A *North British Review* a következő kifejezésekkel bírálta:

„Uj idők prófétájaként és általános nevelésünk utmutatójaként a *Vestiges* a közönség kegyelme felkeltő, szép kilátással arra, hogy megmérgezze a tudomány forrásait és alássa a vallás alapját“.

A szóbanforgó periódusban, mely a XIX. század első felének felel meg, a polgárság folytatja emelkedését a gazdasági és politikai vonalon: de ugyanakkor erősödnek a mélyrétegek, és kezdődik tudatosodásuk. Ez a környezet volt az, amikor meg kellett jelennie *Darwin*nak a természetes kiválasztás elméletével.

Klasszikus már azt mondani erről a transformizmust kiegészítő elméletéről, hogy három a forrása: Darwin földközi útja, egy nyilvánvalóan személyi körülmény; az állattenyésztők megfigyelése, mely az angol mezőgazdasági technika és gazdaság függvénye, végül *Malthus* ismerete, amire különös súlyt helyezünk.

Malthus, aki azt hitte, hogy megtalálta minden emberi társadalomra vonatkozólag a verseny törvényét, valójában legfeljebb a szeméi előtt folyó tőkésrendi verseny törvényeit ismerte fel. Ha tehát *Darwin* arról a leplezésről beszél, amit neki *Malthus* olvasása jelentett, akkor jogosan mondatja velünk, hogy a darvinizmus a tőkésrendi kor gyümölcse.

Darwin *Malthus*tól *Malthus* *Buffon*mal szembeni replikáját vette át, aki a létért való küzdelem gondolatát először vetette fel. Ám az a különös lánc, amely a természettudástól a közgazdasáig és onnan ismét a termé-

szociológusokhoz vezet, itt nem szakad meg. Alig született meg a darwinizmus, már kezdték kisajátítani, ide-oda rángatni s az emberi társadalomra alkalmazni. A polgári teoretikusok a verseny igazolását látták benne. Az utópista szociálisták kiemelték, hogy a verseny ily módon csak akkor igazolható, ha egyenlő fegyverekkel folyik s reformokat követeltek, melyek a gyermeket születésétől fogva ellátják a loyális küzdelem feltételeivel. Az anarchisták, mint *Kropotkin*, akiket zavart a darwini pesszimizmus, megpróbálták a hangsúlyt a kölcsönös segítségre helyezni úgy biológiai, mint emberi téren.

Ebben az általános zavarban csak Marx és Engels ismerték fel azt a jelentőséget, amivel a darwinizmus a történelmi-materializmus számára bír, ennek ellenére azonban óvakodtak a felületes analógiáktól. Az élet fejlődése számukra a világ dialektikus fejlődésének egyik legvilágosabb példája lett. Az ember állati eredete, az emberi társadalom fejlődésének távoli kiindulópontja. A létért való küzdelem a technikai eszközök felhasználásával az osztálytusa eredete, tény, amely megállapítható, de amint lehet, az állatiasság maradványaként, megsemmisítendő. Ily módon fűzik háromszoros kötelekek a tudományos szocializmust a darwini evolúcionizmushoz.

A biológusokat sem kímélte ez a heves mozgalom. Kétségtelenül Darwin egyszerűen kitért Marx ama kísérlete elől, hogy személyi kapcsolatba lépjen vele. Más biológusok viszont a fejlődéselméletet azzal infézték el, hogy nyíltan a polgári álláspontot tették magukévá. Így például *Virchow* 1878-ban, a természettudósok kongresszusán megemlítette a párizsi felkelést s a transformizmust, mint olyat támadta, amely közel állott „ahhoz az elmélethez, mely annyi rosszat tett egy szomszéd országnak“. *Haeckel*, a darwinizmus egyik legaktívabb propagálója, viszont azt felelte, hogy a fejlődéselmélet és a szocializmus kölcsönösen úgy kizárják egymást, mint a tűz és a víz.

A mélyrétegek kulturája hosszú ideig még túl gyenge volt ahhoz, hogy a transformizmus veszélyeztesse a polgárságot, amint azt *Virchow* hitte. Ellenkezőleg, még hasznot is húzott belőle a feudális maradványok elleni harcában. Innen a darwinizmus egészen különböző sorsa a különböző országokban. A még elvégzendő polgári forradalom előtt álló Németországban lázasan fogadják s olyan lelkes terjesztőkre és népszerűsítőkre talál, mint *Haeckel*. Angliában, ahol a polgárság már közel két évszázada kompromisszumot kötött a nemességgel, közönyösen vették. Franciaországban végül a győztes polgárság még mindig komoly ellentállásra talált, ugyanez állt a darwinizmusra is.

1885 óta a canterburyi érsek Darwin dicséretét hirdette és arra a következtetésre jutott, hogy a fejlődéselmélet egyezik a Bibliával. Lassanként a katolikus egyház is lemondott Suarez tanításáról, Szent Tamás javára. 1900 körül a tőkésrend és ezzel párhuzamosan a transformizmus győzelme is véglegesnek tűnt. Am úgy az egyik, mint a másik számára közeledett a válság. A mélyrétegek súlya nőtt s a fejlődéselmélet fegyver volt a kezükben. Az élet területén való állandóság a szociális élet állandóságát garantálta. Ekkor kezdték támadni a fejlődéselméletet.

Ritkán nyultak erőszakos eszközökhöz. Ritkán jártak el úgy, mint az Egyesült Államokban, ahol a Ku-Klux-Klan és egyes államok kormányhatalma „majomháborút“ hirdetett a fejlődéselmélettel szemben. Sokkal

súlyosabb azonban, mert általánosan elterjedt, hogy hirdetni kezdték a transformizmus válságát egy olyan időben, amikor a kísérleti adottságok semmiben sem igazolták ezt a pesszimizmust. Mindennél veszedelmesebb, hogy ez a magatartás a tudatlan és felelőtlen publicistákról áttért a biológusokra, akik kezdtek kételkedni. Így olvadt ez össze a minden tudományos elmélettel szembeni általános bizalmatlansággal. Ma, azután az évszázad után, mely tanuja volt a kapitalizmus fénykorának és hanyatlásának, visszaértünk az önmagukért való, minden magyarázat nélkül megragadott tények iskolájához. *Cuvier* óta a kör bezárult, mint ahogy az a kör is bezárult, mely a feudalizmus agóniájától a kapitalizmuséig tart. Ez az a pillanat, amikor újból el kell olvasnunk Geoffroy Saint-Hillaire tiltakozását a gondolat elfojtása ellen az empirizmus által. Konkluzió helyett csak a következő világosan látó szavakat idézem: „Ez az iskola az, amit ma bizonyos érdekek előnyben részesítenek.“

*

Láttuk egyrészt hogy a biológia fiatal, kevésbé individualizálódott tudomány, másrészt, hogy a társadalmi környezet erősen befolyásolja. Szeretném most megmutatni, hogy ez a két megállapítás csak két oldala ugyanannak a kérdésnek.

Miért fiatal tudomány a biológia? Azért, mert a tárgy, amit vizsgál, csak rövid ideje ismert? Ellenkezőleg: tárgya olyan, amely minden lehetséges okból először hívja fel az ember figyelmét. A biológiai folyamatok állandó és gyakori megismétlődése igen alkalmas tudományos törvények felállításához.

Am a biológia kezd az ember tudománya lenni. Eppen ezért fantasztikus elképzelések számára igen alkalmas.

A fantasztikus elképzelések szörnyetegekről és álmokképekről, amelyek valóságos lényekkel keveredtek, nemcsak a régieknél, *Plinius*nál és *Lukrecius*nál fordulnak elő, hanem még sokkal később, egész a XVIII. századig, még olyan kiváló természettudósoknál is, mint *Kirchner* és *Bonnet*.

Fantasztikus elképzelés a *Bernardin de Saint-Pierre* fajta finalizmus, amittől oly nehezen tudtunk teljesen megszabadulni. Fantasztikus elképzelés a vitalizmus, amelyhez némelyek még mindig ragaszkodnak minden fizikai-vegyi-biológiai eredmény ellenére. Fantasztikum az élőlény növekedésének elmélete, amit pár évvel ezelőtt egy amerikai szerző proklamált s amely szerint az élőlény folytatólagosan az ideális öntvény formák sériáját tölti be s ez adja formáját.

Fantasztikus elképzelések az élőanyag mechanisztikus értelmezései, a lényegiség kibontakozása, az átöröklés, stb. amik 1900 körül voltak divatosak és bizonyos értekezésekben még mindig felbukkannak.

De Quat is említ ilyen fantasztikus elképzeléseket:

„Másik sajnálatos eltévelyedés a szavakkal való visszaélés, amelynek kiváló szellemek is áldozatul esnek, akik különben megszokták a gondolkodást. Ma már ott tartanak, hogy az „átöröklést“, az „atavizmust“, a „variációkat“, az „alkalmazkodást“ stb. a fejlődés irányító erőinek tekintik, pedig azok csupán kategóriák, miután a tárgycsoportok mindegyikének megvan az egyéni mechanikus alapja. Anélkül, hogy beismernék, ezekből a kategóriákból biológiai istenség féléket csinálnak, amelyek úgy versengenek az organizmusért, mint az olimpuszi istenek a trójaiak és görögök sorsáért; s azt hiszik megmagyaráztak valamit, amikor azt mondják: ezt az atavizmust okozza, ezt a variációnak köszönhetjük, ezt a másikat pedig az átöröklésnek.“

Ezek a sorok semmit sem veszítettek aktualitásukból. Ahogy egy kiváló vegyész mondotta: a biológusok nem definiálják fogalmaikat s így nem is használnak tudományos módszereket. A kérdés azonban az, hogy miért nem használják? Mert a mai társadalom sokkal inkább alkalmas a biológusok, mint a fizikusok polémiaíra. Amint túllépik a tiszta empirizmust, már arról van szó náluk, tudatosan vagy öntudatlanul, hogy megtartsák-e az „Élet“, az emberi lélek és az isteni finalizmus fogalmát vagy elvessek. És miután ezeket a spekulatív tudósokat semmisen kényszeríti a cselekvésre, büntetlenül kiszolgáltathatják magukat minden elképzelésnek. Az osztály nélküli társadalom megfogja adni nekik a hiányzó megelégedettséget, amikor munkájukat összefüggésbe hozza a tevékeny étellel s az átfogó eszméket az átfogó tevékenységgel, mindkettő legnagyobb hasznára.

JÓZSEF ATTILA ÉLETE (I.)

(Gyermekkor)

Irta: JÓZSEF JOLÁN

1.

A Gát-ucca 24. számú házban laktunk a Ferencvárosban, amikor a papa „eltűnt“. Hárman voltunk testvérek, a két éves Attila, a négy éves Etus és én, aki nyolc multam ezen a tavaszon.

Hárman közül egyedül nekem maradtak emlékeim apánkról. Ahogy eltűnésének ideje távolodott, úgy szőtt alakja köré új, meg új legendát anyánk. Szentül hitte, hogy Amerikába vándorolt ki és csak akkor fog életjelt adni magáról, ha meggazdagodott. Az is lehet, hogy meghalt és egyszer majd keresnek bennünket, hogy vegyük át az amerikai örökséget. Jelentkezésében, visszatérésében rendületlenül hitt és csak élete utolsó esztendeiben, amikor már elvesztette minden ebbeli reményét, nevezte magát József Aron özvegyének.

Apánk Erdélyben, Féregyházán született 1871-ben. Apjáról csak annyit hallottam, hogy hegyipásztor volt, pakulár. Apánk legénykorában végigvándorolta Erdélyt, Romániát, Szerbiát. Tudott románul, szerbül, szlovákul, németül és utjában sokféle mesterséget tanult. Mint vándorlegény, gyalog jött Pestre, ahol szappanfőző lett. Itt sorozták be katonának: a huszároknál szolgált. Ekkor ismerte meg a kis szabadszállási parasztlányt, Pócze Borbálát, aki tizenhat éves volt és Pesten szolgált. Amikor leszerelt, feleségül vette. Hat gyerek született házasságukból, de az első három kicsi korában meghalt. Ezek közül kettő fiú volt.

Amikor én születtem, apám, aki fiút remélt, úgy felbőszült csalódásában, hogy meg akart fojtani. Négy év múlva született Etus hugom, akit hetekig meg sem nézett. Hat éves voltam, amikor anyánk újból reményteljes állapotban volt. Terhességének vége felé sokat betegeskedett. Papa féltő gonddal vette körül, meg volt győződve róla, hogy most fia születik. A beteg asszony látogatóinak ismételten elmesélte álmát, melyben megjelent neki egy ősz öreg ember, aki megmondta, hogy fia születik. És a fiút nevezze Attilának, mert híres ember lesz belőle.

1905 április 11.-én megszületett a várvavárt fiú. Születése majdnem anyánk életébe került: — öt és fél kiló volt, amikor világra jött. Apánk vallása után a görögkeleti templomban Attila nevére keresztelték.